

Огай М. Ю.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, докторантка,
провідний науковий співробітник відділу моделювання
соціально-економічних процесів і структур,
Інститут демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-593-1-9>

ОЦІНЮВАННЯ БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ МУНІЦИПАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної війни та глобальних трансформаційних процесів вимірювання стану людського капіталу стає стратегічним завданням для українських громад. Особливої уваги при цьому потребує саме молодь, оскільки ця категорія населення виявилася найбільш вразливою до деструктивного впливу воєнних дій. Масштабна зовнішня міграція, вимушене внутрішнє переміщення та докорінна зміна життєвого середовища не лише руйнують їхній особистий потенціал молодих людей, а й створюють довгострокові загрози для відтворення трудового та інтелектуального ресурсу громад. Для ефективного управління цими ризиками держава та муніципалітети потребують надійних інструментів моніторингу. Тривалий час одним з таких інструментів слугував Індекс благополуччя молоді (ІБМ), який покликаний оцінювати якість життя та рівень залученості молоді в суспільні процеси. Проте, останніми роками спостерігалось зниження практичного інтересу муніципалітетів до цього інструменту, що сигналізувало про необхідність його адаптації до кризових умов.

Методологія ІБМ розроблена у 2017 році Фондом Народонаселення ООН (UNFPA) у партнерстві з Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України. В її основу покладено ієрархічний підхід, що об'єднав 49 показників у 7 ключових сферах: освіта, здоров'я, економічні можливості, участь у політичному житті, участь у громадському житті, інформаційно-комунікаційні технології, безпека та захищеність [1]. Існуюча система показників розроблялася, виходячи з умов соціально-демографічної стійкості та стабільності середовища. Проте сьогодні

вкрай актуальним є вимірювання безпекових викликів та нових соціальних реалій. У зв'язку з такою ситуацією у 2025 році UNFPA ініціював роботи з удосконалення методології ІБМ, які реалізовано Інститутом демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України за участі авторки.

Розробка удосконаленої методології розрахунку ІБМ 2025 передбачала урахування умов життя молоді у містах України у воєнний та повоєнний час, а також специфіки доступності даних для використання на муніципальному рівні. Отже, актуалізація ІБМ – це не просто технічне коригування, а перетворення індексу на дієвий інструмент доказової політики, який здатен адекватно відобразити нову реальність та підтримати відтворення людського капіталу України.

В ході удосконалення ІБМ командою розробників було сформульовано пропозиції до зміни системи показників, що описують 7 сфер (табл. 1).

Також була розглянута пропозиція щодо додавання «Міграції» як окремої сфери ІБМ. Включення цього напрямку є важливим у зв'язку з необхідністю відстеження міграційних траєкторій молоді та розробки муніципальних стратегій із повернення людського капіталу в умовах воєнної та повоєнної нестабільності. Розробці актуальної системи показників сприяли експертні обговорення концептуальних напрямків оновлення Індексу із зацікавленими сторонами, суб'єктами молодіжної політики тощо.

Модернізована система показників включає 7 сфер, що охоплюють 43 показники з урахуванням таких змін: виключено сферу «Інформаційно-комунікаційні технології» (деякі показники, пов'язані з цим напрямком, включено до інших сфер); об'єднано сфери «Участь у політичному житті» та «Участь у суспільному житті»; додано нові сфери вимірювання «Міграція», «Соціальна інфраструктура». По кожній сфері вилучено індикатори, які в умовах воєнного стану втратили свою інформативність або є недоступними на муніципальному рівні, і додано нові, сфокусовані на найбільш критичних аспектах територіальної стійкості та безпеки, зокрема:

– зі сфери «Здоров'я» виключено показники поширеності окремих інфекційних захворювань та специфічної медичної статистики (ВІЛ, підліткова народжуваність тощо); у сфері освіти вирішено відійти від формального моніторингу охоплення середньою освітою на користь якісних параметрів; також вилучено показники щодо допомоги незнайомцям, рівня загальної злочинності та наявності банківського

рахунку, залежності молоді від інтернет зв'язку, оскільки вони не відображають специфічних ризиків воєнного періоду та цифрову трансформацію фінансових і інтернет послуг;

– ключовою новацією стало впровадження у сферу «Здоров'я» показників ментального благополуччя, доступу до психологічної підтримки та адаптивності до кризових ситуацій; сфера «Безпека та захищеність» була якісно посилена індикаторами захищеності у сховищах, обізнаності про надання першої медичної допомоги; особливий акцент зроблено на вимірюванні міграційної стійкості громад через оцінку намірів щодо виїзду та інтеграцію ВПО, а також на цифровій безпеці та волонтерській активності молоді як фундаментальних чинниках соціальної згуртованості в умовах нестабільності.

Таблиця 1

Основні напрями актуалізації системи показників ІБМ

Сфера	ІБМ 2017 (діючі напрями)	ІБМ 2025 (напрями актуалізації)
1. Освіта	Охоплення та загальна якість	Безпека освітнього процесу, нові форми освіти, релевантність для ринку праці, функціональні навички
2. Здоров'я	Фізичне здоров'я, традиційні залежності	Психологічна стійкість та доступ до допомоги, нові поведінкові ризики
3. Економічні можливості	Формальна зайнятість та дохід	Якість зайнятості та фінансова стійкість, кредитне навантаження, підприємницький потенціал
4. Участь у політичному житті	Участь у виборах, довіра до влади	Стійкість до дезінформації, відчуття суб'єктивного впливу.
5. Участь у громадському житті	Формальне членство у ГО, загальне волонтерство	Інтенсивність та спрямованість волонтерства, соціальна згуртованість та довіра
6. ІКТ	Доступ до Інтернету	Якість доступу, цифрова грамотність, цифрова безпека
7. Безпека та захищеність життя	Традиційна злочинність, булінг у шкільних закладах	Вплив військових дій, кібербезпека, стійкість у протистоянні ризикам, прояви дискримінації

Практична апробація оновленої методології у чотирьох пілотних містах (Дніпро, Тернопіль, Сміла, Умань) підтвердила її актуальність та здатність ефективно функціонувати в умовах обмеженого доступу до офіційної статистики. Це довело, що ІБМ-2025 є дієвим інструментом для моніторингу стійкості населених пунктів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень на муніципальному рівні.

Таким чином, оновлення Індексу благополуччя молоді дозволяє трансформувати його у дієвий інструмент моніторингу територіальної стійкості, який забезпечує можливість здійснювати «доказову політику» на рівні населених пунктів навіть за умов глобальної та регіональної нестабільності. Водночас, успішна імплементація оновленого Індексу безпосередньо залежить від проактивності муніципалітетів та їхньої готовності до самооцінювання. Це актуалізує потребу в проведенні інформаційних кампаній та популяризації кращих практик міст-учасниць. Саме за таких умов ІБМ стає базою для розробки стратегій утримання молоді та стимулювання процесів відновлення людського капіталу в Україні.

Література:

1. Фонд ООН у галузі народонаселення. *Благополуччя молоді в містах: практичний посібник*. 2018. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/благополуччя-молоді-в-містах?page=40>